

Iz življenja in sveta

Tajne potopljenih podmornikov

Med svetovno vojno je vzbujalo med Nemci največjo pozornost in osuplost dejstvo, da so Angličani natančno poznali kretanje nemških vojnih ladij, njihove signalne ključe in polja položnih min. Mnogokrat se je zgodilo, da so bile dane položne mine že jutri razstreljene. Ta spretnost in ročnost angleške admiralitete je bila Nemcem in vsem drugim nepojmljiva uganka. Njeni uspehi so za sluga britanskega poizvedovalnega urada v Whitehallu, ki je vodil izvrstno organizirano vohunsko mrežo.

Vendar bi tudi vsa špijonaža malo zalegla, da se ni našel v angleški mornarici pogumen potapljač, po imenu E. C. Miller. Tajna njegovega delovanja je bila do pred kratkim svetu neznan. Šele sedaj je angleška admiraliteta dovolila, da moč objavi svoje spomine, ki se čitajo bolj napeto nego senzacionalen detektivski roman.

Ko so Nemci potopili »Luzitanijsko«, je britanska admiraliteta poslala Millerja preiskati nemški podmorski čoln, ki se je pogreznil v globčino. Umičili so ga angleški rušilci. Potapljač je imel nalogo, ugotoviti število posadke na potopljenem podmorniku ter popisati vse naprave v njem. Stori je to z največjo natančnostjo. Zlezel je v podmornik skozi luknjo, ki jo je izvrtila granata in je naletel v oddelku za častnike na železno skrinjo. Bila je odprta in v njej so ležale knjige in papirji. Miller je listine in knjige spravil v svojo torbo in dal znamenje, naj ga potegnejo kvišku.

Nihče se ni nadejal takega plena. Anglezem so prišli v roke tajni ključ nemške mornarice in papirji z načrti minovih polj. Miller je moral sesti v avtomobil in se žurno odpeljati v London, kjer se je angleška admiraliteta takoj prepričala o verodostojnosti najdenega gradiva. Podatki so se točno ujeli z dejstvi.

Na podlagi tega odkritja je admiraliteta takoj formirala posebne letede oddelke, ki so bili opremljeni s potapljaškimi pripravami, s sesalkami za zrak ter sličnimi aparati, ki so omogočali hitro poslovanje pri preiskovanju potopljenih podmorskih čolnov. Kadar je prišlo poročilo, da je bil zopet potopljen podmornik, so šli potapljači nemudoma na delo. Večinoma je izvrševal težavno nalogo preiskovanja Miller sam. Spustil se je do čolna, odprl železno omaro in pobral iz nje knjige in listine. Oropal je med svetovno vojno šestdeset podmornikov njihovih tajnosti in je v vseh primerih postregel angleški admiraliteti z zaželenimi podatki.

Poklic potapljača je bil seveda težaven in grozen. Večkrat se je zgodilo, da je moral otipavati še mrtva trupla podmornikov posadke. Na dnu morja je vladala tema. Čim so ribe začutile mrliča v bližini, so napadle plen v močnih krkljih. In napad je bil še strumnejši, če se je v temini vžgala potapljačeva električna luč, ki je privabila nova krdela roparic.

Naravnost strašno usodo so doživeli posadke na nekaterih potopljenih čolnih. Miller piše o tem: »Granata je razdejala strojni oddelek in čoln se je začel potapljati, dasi je bil drugače nepoškodovan. Voda ni mogla vdreti v njegovo notranjost, čoln pa ni mogel več kvišku. Začelo se je počasno umiranje. Zrak je pohlajal polagoma in moštva in častnikov se je lotila razumljiva smrtna panika. Nekateri so ustrelili svoje tovariše, drugi so se končali sami. Odigravali so se strašni prizori. Nekateri so v zadnjih trenutkih pisali pisma svojcem. Papirji so plavali po vodi. Jaz sem jih naložil kolikor se je dalo ter jih ekspediral adresatom.

Nikoli ne bom pozabil izraza groze, ki je ležal na teh obrazih. Nekateri so si iz strahu pred smrtjo pognali kroglo v glavo. In mrličev so se takoj lotile podmorske hiene. Častniki in vojniki so seveda imeli pri sebi različne dragocene. Našel sem pri njih prstane, ure, talismane in druge. Skoro vsi so bili dekorirani z železnim križcem.

Videl sem pa tudi sledove pobun in uporov v podmornikih. V nekem opazovalnem stolpu je bil kapitan nastreljen od spodaj. Očividno je skušal pobegniti.

Martina:

Dozorevanje

Za umetnost.

Roka s čopičem omahne. Ti ljubo sonce, tvojih potez preko vse te pokrajine ne morem posneti. Vsako sekundo mi jo kaže drugačno. Nad Šmartnim, prav blizu, ležiata Cerkovnik in Črnotoposki Vobek — dva velikan-ka zlekjena psa čuvaja se mi zdita. Smreke so jim naježene ščetine. Kot motiv z otoka mrtvih tam poleg družina strmotemnih smrek: razvaline starega gradu stražijo. Riharjevec in — že praviljen v daljavi — Svetovečerski. Hribi in gore, vsak s svojo zgodovino. Vse na daleč mir s petjem mur-rov. Poletni zrak na potu proti Dolenjski poskuša igro z mojimi lasmi. Listi jablane nad menoj v njem komaj malce združujejo. V miru toliko, da zaznavam snovanje življenja okoli mene bi rada prikazala v barvah na platnu.

Govor preudarnih misli mi veli: »Si-roti! Ujemi bleščeče se solnčne snope in jim oddeli mesto na sliki! Ne zmoreš — le čakaj še. Nisi še prišla do pravega izraza, baš ker hoče najlepše od najlepšega. Poletje ti bo prineslo zre-

ko je videl, da je čoln izrečen poginu; toda kroglo moštva so ga zalede preden je mogel zapustiti podmornik in so obračunale z njegovo strahopetnostjo prej, nego se je čoln potopil.

Nov komet

V četrtek dne 10. marca je odkril zvezdogled Stearns s teleskopom zvezdarne v Middletonu v Ameriki nov komet. Izsledil ga je v neposredni bližini znane zvezdne skupine Messier 5. Komet se je pomikal polagoma naprej. Ko ga je astronom opazoval, je izžaril svetlobo zvezde 10. reda, katere je mogoče opazovati tudi z instrumenti, ki so na razpolago v evropskih zvezdarnah. Nadaljna opazovanja pa so postala radi polne lune nemogoča. Šele na podlagi posebnih računov bo astronom Stearns lahko izračunal pozicijsko točko novega kometa ter bo tudi lahko ugotovil, v kakšno svetlobno kategorijo velja uvrstiti novi komet.

Komet Pons Winecke, o katerem je znano, da se približa naši zemlji vsakih pet let in pol, zaostaja za novim kometom, ki je dobil svoje ime po odkritelju Stearnsu. Dočim je Pons Winecke zvezda 16. vrste, je Stearnsov komet zvezda 18. kategorije, ki jo bo lažje opazovati kakor toliko pozornosti vzbujajoči komet francoskega astronoma.

Visokošolski študij brez zrelostnega izpita

Nemci se v marsikaterem oziru orientirajo za novim svetom in sledijo Ameriki. Na univerzi v Jeni je sedaj omogočen reden visokošolski študij tudi takim osebam, ki niso absolvirale srednje šole, a so dovolj nadarjene, da lahko s pridom poslušajo predavanja vseučiliških profesorjev.

Stvar sama na sebi sicer ni nič novega. Že pred leti je bil namreč ljudem brez mature dovoljen poset predavanj na visoki šoli v Jeni. Presenetljivo pa

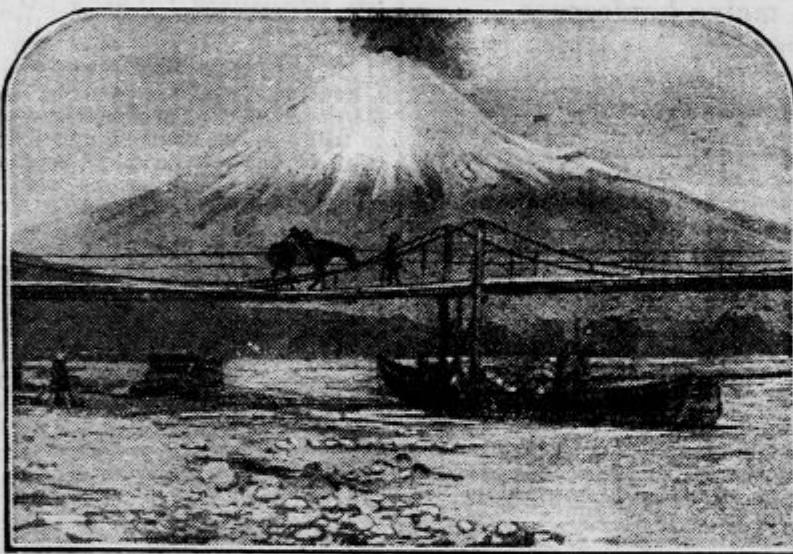
je sedaj dejstvo, da polagajo slušatelji na tem zavodu doktorske izpite tudi, če nimajo srednješolskega študija. Slušatelj mora prav tako kakor vsučiliški dijak z maturitetnim spričevalom vložiti pismeno delo, katerega pregledajo vsi profesorji. Če dobi spis oceno »cum laude«, slušatelj lahko promovira za doktorja poljubne stroke in se v ničemer ne razlikuje od doktorja, ki je napravil srednjo šolo ter ima v žepu zrelostno izpričevalo. Edina razlika med maturanti in nematuranti je v tem, da se nematuranti ne pripuščajo k državnim izpitom.

Dolgi lasje

V današnjih časih kratkih las zveni skoro kakor posmeh, če poročajo listi, da živi na svetu ženska, ki je samo pet čevljev visoka in ima 10 čevljev dolge lase. Stvar pa je resnična. Kdor se hoče o njej prepričati na lastne oči, naj gre v Toronto in naj poišče gospodično Shulstrid Siorgsen. Dama je še zelo mlada in je dobila nedavno za svoje dolge lase posebno odlikovanje. Ker pa bi se ji lasje vlekli za njo po tleh, če bi si jih razpletela čez rame, jih spleta v dve kiti, kateri ovije šestkrat okoli svoje drobne glave. Njeni lasje so tako mehki in fini, da se jih ne sme niti dotakniti s krtačo. Seveda porabi damica za česanje obilo časa, namreč 5 do 6 ur na dan. Tej potratu se njene prijateljice sicer smejejo, a pet čevljev visoka gospodična živi vendarle v zavesti, da vzbuja s svojimi 10 čevljev dolgimi lasmi več zanimanja in da bo dobila prej in boljše ženina kot marsikatera njena zasmehovalka, ki je ostržena na pisker.

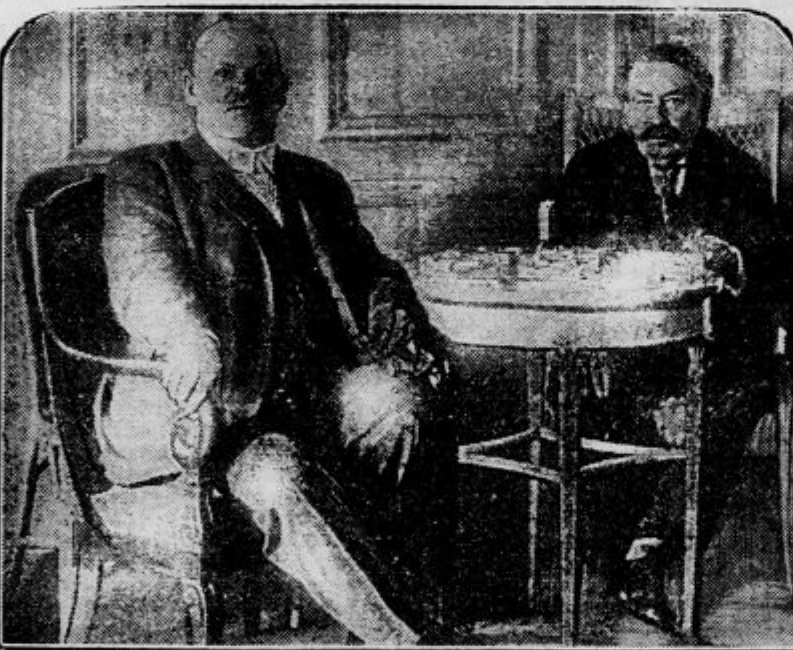
Plavajoča univerza

Dne 26. marca prispe v Hamburg veliki parnik »Rijendam«, ki potuje iz kraja v kraj in vozi s seboj 491 ameriških študentov in študentk ter 70 profesorjev. Ladja se nahaja na potovanju okoli

K potresu na Japonskem,

o katerem smo obširno poročali. Na sliki: vulkan Fusi Yama.

K zasedanju Sveta Društva narodov v Ženevi

Nemški zunanji minister Stresemann na posetu pri Briand.

lost. Poletje tvoje dobe. Premlada si še in v idealih tičiš preko ušes. Ne uspeje ti tako brzo, da bi jih lepo združila z resničnostjo! Ko bom zrela, ali bom hrepnela nazaj?

Za grob.

»Gospodična! Kdo? Res, stara Slugovka. Iz male zaplate svoje zemljice je pravkar izkopala krompir, svoj edini letošnji pridelek. Trese se ji glava, oči gledajo ponižno, roki sklepa nad motiko. »Gospodična, ali so že kaj dobili zame iz Ljubljane? Bo pokojnina?« — »Nič še, mati, ali odgovor pride kmalu, mora priti!« Sitarjevska mati, mati rudnika — obe imeni so ji vzdeli okoličani — se turobno zamislila. Starica, sama s teboj težko pričakujem odgovora. Skrbim me na tihem. Zakaj namesto src govorje paragrafi. Predolgo si odlašala. Imela si boljše čase, pa se nisi zmenila za to. Zdaj bi ti prišla podpora prav, če bi bila še tako majhna.

Iz Šmartna zvonko zakliče ura. Službeni čas se začne. »Pa zbogom, mati!«

Za kruh.

Po strmeh nasipu zdrcim trenutokoma, samo pete zasajam v rdečo in rja-

vo sipino. Osrčje hriba jo daje po rovi v vozikihi na plan. Izbrana svinčena ruda se sivosrebrno iskri pred vhom v zemljo. Velika grmada je je. V sebi hrani denar za nadaljno zaposlitev rudarjev. Ne bo jim treba v Francijo in Nemčijo.

Prebogata naša zemlja, kdaj boš rodila silnika, ki bo ves tvoj in tvojega ljudstva? Ki bo umel dvigati tvoje zaklade za pšenice kruh vsem rojakom? Za pridobivanje rude, ki se je le v skopih odtentkih pomešala z materijalom, se zida pralnica. Delavcev in strojnikov vse črno. Pravkar je dograjen lesen odel za postavbo dimnika lokomobile. Zrastle je v višino, kakor da hoče hribu pogledati preko temena. In na vrhu? Dva možaka si segata navskriž roko v roko: rudarski pozdrav. Čemu neki? Pobrzni. Glej na, fotograf se postavlja s svojim kukalom na ravni pred rudarskim poslopjem. Križi božji, še meni zapovedo moji višji v vrsto k drugim nameščencem za ovekovčeneje na papirju. Slika bo iz časa dozorevanja.

Dozorevam jaz v boljše, dozoreva vse okoli mene v večjo pojavnost; kako dozorevaš ti, ki to čitaš?

Popolnoma novo! Veselo! Zabavno! Popolnoma novo!

Princ brez zemlje

Osem dejanj veselja, smeha, ljubavi zabave in razkošja. — V glavnih vlogah:

Najlepša žena Amerike:

GRETE NISSEN

in elegantni »princ brez zemlje«

RICARDO CORTEZ

Skrivnostni kavalir. — Ona si želi princa — Princ z velikim srcem ali brez zemlje... — Komični zapletljaji. — Smeh brez kraja in konca. Fanamet film.

Izven programa pri vseh predstavah: Smučarska tekma za državno prvenstvo. Film je posnet v Kranjski gori. — Izvrstna fotografija. — Velicanimivne scene. (Badjura-film)

Danes ob 4., pol 6., pol 8. in 9.

Prednaznailo: Monumentalni francoski vefilm »Francoska Mesalina«.

Elitni Kino Matica, najudobnejši kino v Ljubljani. Tel. 124.

sveta že kakih 8 mesecev. Slušatelji in slušateljice so se tako privadili morju, da jih nič ne ovira pri študiju. Profesorji predavajo normalno kakor na vseučilišču, slušatelji pa poslušajo predavanja in polagajo izpite ter dobivajo potrdila kakor na kaki redni univerzi.

»Rijendam« ima pred seboj še dolgo pot. V vsakem večjem pristanišču gredo profesorji z dijaki na kopno, obidejo vse važne kraje, si ogledajo naprave, ki so jim potrebne, potem pa se zopet vkrcajo in predavanja se vrše naprej. Plavajoča univerza zapusti Hamburg koncem marca ter se poda v Kodanj, Göt-

borg, Oslo, Leith in London, iz Anglije pa nastopi vožnjo nazaj v Ameriko.

× Leto snega in dežja. V Curihu in v okolici so našli v tekočem letu že 40 dni, ki so bili izredno bogati na padavinah. V gorskem svetu pa pravijo, da je še mnogo slabše. Tam sneži neprestano in ljudje sploh nikdar ne vidijo sonca in niso imeli niti enega toplega dneva. V Santisu so našli vremenoslovci že 30 snežnih in deževnih dni in na podlagi tega rezultata prihajajo Švicarji do zaključka, da bo letošnja druga polovica zime tako izredno bogata na padavinah, da bo v tem pogledu prekosila vsa zadnja leta.

Po slovanskem svetu

Kakor pri nas...

A. P. Simeonov je priobčil v sofijskem »Miru« uvodnik, v katerem slika v prav črni barvi sedaj vladajoče razmere v Bolgariji, seveda pred vsem v Sofiji. Te razmere so do plicke slične razmeram pri nas v Jugoslaviji, zlasti pa v Beogradu, za to se nam zdi umestno, da ponatisnemo nekatere posebne karakteristične odstavke, ki se lahko — mutatis mutandis — nanašajo tudi na naše odnose.

Simeonov piše: »Pohlepnost se je pri nas tako grozno razpasla in sicer ne šele od včeraj, da je napravila silen vtis tudi izven Bolgarije. Ta ogabna lakomnost nekaterih Bolgarov, ki stoje v ospredju, je dala povod antantnim državam, da so bile mnenja, da lahko spravijo Bolgarijo v svetovni vojni na svojo stran na ta način, da podkupijo nekatere merodajne osebe. Cena je bila, kakor je to iznesel v Narodnem sobranju Petko Stojanov, 200 milijonov frankov. Pri tej priliki se je ruski minister Sazonov v zaupnem krogu izrazil:

»Ni lakomnejši ljudi za lahko obogatitje, kakor so bolgarski politični činitelji. Kako žalostna slava! Na kakšnih dejstvih je Sazonov zgradil svojo strašno sodbo, ki je v sramoto vsemu narodu, ni znano. To, kar sem opazoval dolga leta in kar zrem tudi danes, mi daje pravico, da lahko ugotovim, da je pohlepnost, nevdržno hrepenenje po bogastvu navzelo mere in pripelo do točke, da lahko to pohlepnost proglasimo za javno zlo. Življenje nam daje vsak dan zgled, ki je eden strašnejši od drugega. Vse drvi za denarjem. Kako ga dobe, to jim je postranska stvar. Njih edino stremljenje je, da vse napravijo tako moštrosko, da se ne more razkriti ali izslediti. Nekaterim seveda tudi moštrosvo ne pomaga, da bi se ne vlovili v past, pretežna večina njih pa vendar ostanejo »častni«, »poštenji«, nekateri celo »ugledni«, ljudje, katerih zakon ne lovi ali jih ni vlovil.

Drugi se ne izpostavljajo nevarnosti, da bi bili obsojeni ali kaznovani, zato pa zadoščajo svoji pohlepnosti na način, ki je zakonit: znajo si pridobiti nagrade in plače od različnih strani, dobro plačane »komandirovke«, udeležbo pri vseh mogočih komisijah itd. Pri nas so tipi, ki se predstavljajo, kakor da bi vse znali in vse razumeli. Z vsemi mogočimi sredstvi, ponajveč s kleščaplazenjem pred dnevnimi močniki so ti ljudje postali in postajajo eneobhodni za vsako stvar in povsodi. Ako se kje sestane kaka konferenca v kakršnikoli stvari, oni so tam, seveda, ako so plačani; ako je kje kaka komisija proti izdatni nagradi, brez njih ni mogoče, oni so člani te komisije. Te lahko vidite, kako potni in zasopljivi tekajo od kraja do kraja, da se udeležijo mnogobrojnih komisij. A ta udeležba obstoja v tem, da se pojavijo samo za nekaj minut, da se važno zasmehljajo, da izpregovore par besed z egiptovski nadutostjo in se opravičijo, češ nanje že čakajo v drugi komisiji...

Prišel je že čas, da zaključijo vsi dobri Bolgari: »Doli, ven pohlepneži! Nesramne lakomneži, ki hočejo obogatiti na hrbtu države in družbe, je treba brez usmiljenja in brez odlaganja odstraniti!«

Ali se ne čita ta filipika bolgarskega žurnalista, kakor da bi bila pisana naložba za dejanske razmere pri nas v Beogradu?

O slovanski politiki

Češkoslovanski minister zunanjih del dr. Edvard Beneš je l. 1925. napisal o slovanski politiki velenzanimivo studijo, ki jo je nato priobčil »Slovansky Přebled« v svojem listu in predlanskem letniku pod naslovom »Problemi slovanske politiky«. Razprava o slovanskem političnem položaju, ki preseja slovansko politiko z docela drugačnih vidikov, kakor je bilo to doslej običajno, je vzbudila v javnosti največjo pozornost ne toliko radi osebe njenega avtorja in položaja, ki ga zavzema le-ta v javnem življenju, kakor predvsem radi povsem novih, piščevih nazorov o slovanski politiki in preteklosti in bodočnosti. Znano je, da je stal na čelu slovanskega pokreta pred svetovno vojno dr. Karel Kramář. Sodba dr. E. Beneša o slovanski politiki v tem času se je posredno, to je povsem naravno, morala likati tudi osebe, ki je vodila to politiko, t. j. dr. Kramářa. Pričakovati je torej bilo, da bo o stvari spregovoril tudi dr. Kramář. To se je tudi zgodilo. Dr. Kramář je jeseni lanskega

— Veliki lužickosrbski slovar. V Pragi je koncem lanskega leta izšel prvi zvezek velikega besednjaka lužickosrbskega narčaja, in sicer v založbi Češke akademije znanosti in umetnosti. Avtor slovarja je profesor dr. Ernest Muka, znani lužickosrbski jezikoslovec in pisatelj, ki je pred desetletji že izdal primerjajočo slovnico lužickosrbskega jezika. Dr. Muka je delal na tem slovarju nad 30 let. Njegovo delo je prvotno prevzela v založbo Ruska akademija v Petrogradu. Prvi zvezek je izšel l. 1911. Do vojne je bilo natiskanih 67 pol, začetkoma vojne je bil nadaljni tisk ustavljen. Sedaj je prevzela slovar v založbo Češka akademija. Prvi zvezek, ki ga je izdala, obsega 1064 strani. Dr. Muka je navdušen Slovan, ki je prepoznal že vse slovanske zemlje. L. 1906. je bil tudi v Ljubljani, kjer se je tudi seznanil s pokojnim pesnikom Askercem. Ogledal si je tudi Bled, ki je napravil nanj najgloblji vtis.

— Poljaki in slovanska ideja. Odkar je Poljska vstala k novemu življenju, se med Poljaki močno širi slovanska ideja. Najuglednejši listi posvečajo veliko pozornost slovanskemu pokretu in vladala sama se trudi, da bi Poljaki prišli v čim najtesnejše stike z ostalimi Slovani. Tudi poljski politiki stremijo za tem, da navežejo čim najintimnejše zveze s politiki ostalih slovanskih narodov. Nedavno tega so poljski poslanci posetili Prago, v maju pa je napovedan poset poljskih parlamentarcev v Beogradu, Zagrebu in v Ljubljani. Tudi v poljski literaturi je opaziti pravec v smeri spoznavanja ostalih slovanskih književnosti. Tako prične v Varšavi izhajati v založbi Hoesicka »Slovanska knjižnica«, ki bo priobčevala prevode iz vseh slovanskih literatur. Prva knjiga izide že v najkrajšem času. Vsebovala bo prevode iz češčine. Tudi nadaljnji osem knjig bo posvečenih češkoslovanskim pesnikom in pisateljem, seveda predvsem sodobnim. Nato preide na vrsto jugoslovanske literature, potem ruska in nazadnje bolgarska.

